

Multiple Songs in One Classroom: Experiences of Teaching in Multigrade Classes with Exceptional Students

Zahed Faraji ^{1*}, Narin Golmohammadi ², Shakila Zarainsadaf ²

¹ Visiting lecturer of the Department of Educational Sciences, Farhangian University of Kurdistan

² Student teacher of children with special needs, Farhangian University of Kurdistan, Bint Al-Hadi Sadr Campus, Sanandaj

* **Corresponding author:** zahedfaraji.74@gmail.com

Received: 2024-04-04

Accepted: 2024-06-21

Abstract

In rural schools and multi-grade classes, children with special needs are educated with other students in a school and multi-grade class. For this reason, in this research, we are trying to represent the experiences of teachers who taught in multi-level classes in the academic year of 1402-1401, who taught students with special needs at the same time in these classes with knowledge. Other students have taught. Qualitative research and its strategy is phenomenological. The teachers were selected purposefully. A semi-structured interview was used to collect data. Data collection and interview process continued until theoretical saturation. After recording the interviews, their text was prepared and then using Max Kyuda software, open codes, sub-themes and main themes were extracted. 120 open codes were extracted from the interviews, and after the second round of coding, these codes and sub-guarantees were placed in eight main themes. The main themes of the research are: teaching strategies, challenges, administrative-organizational, teacher characteristics for this teaching, university education and environmental conditions. The results of the research showed that due to the special conditions of these classes and the presence of special needs students with other students in a multi-grade class, it has brought special challenges for the teacher and students, and it is necessary to provide training in special needs students should be given to these teachers, points and incentives should be considered for these teachers and also special facilities should be provided to these multi-level schools according to the conditions of students with special needs.

Keywords: Students with special needs, Multigrade class, Teaching, Rural schools

© 2019 Journal of New Approach to Children's Education (JNACE)

This work is published under CC BY-NC 4.0 license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Faraji, Z & et al. (2024). Multiple Songs in One Classroom: Experiences of Teaching in Multigrade Classes with Exceptional Students. *JNACE*, 6(2): 1-19.

نغمه‌های چندگانه در یک کلاس: تجاربی از تدریس در کلاس‌های چندپایه با دانش‌آموزان استثنایی

زاهد فرجی^{۱*}، نارین گل محمدی^۲، شکیلا زرین صدف^۲

^۱ مدرس مدعو گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان کردستان

^۲ دانشجوی معلم رشته کودکان با نیازهای ویژه، دانشگاه فرهنگیان کردستان، پردیس بنت الهدی صدر سنندج
* نویسنده مسئول: zahedfaraji.74@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۴/۰۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۱/۱۶

چکیده

در مدارس روستایی و کلاس‌های چندپایه کودکان با نیازهای ویژه با دانش‌آموزان دیگر در یک مدرسه و کلاس چندپایه، آموزش می‌بینند. به همین دلیل در این پژوهش در صدد بازنمایی تجارب معلمانی هستیم که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در کلاس‌های چندپایه‌ای مشغول تدریس بوده‌اند که دانش‌آموز با نیازهای ویژه را نیز همزمان در این کلاس‌ها با دانش‌آموزان دیگر آموزش داده‌اند. پژوهش کیفی و راهبرد آن پدیدارشناسانه است. معلمان به صورت هدفمند انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شده است. گردآوری داده‌ها و فرآیند مصاحبه تا اشباع نظری ادامه یافت. پس از ضبط مصاحبه‌ها، متن آن‌ها تهیه شده و قبل از تحلیل، متن مصاحبه رویت مصاحبه‌شونده رسیده است و سپس با استفاده از نرم افزار مکس کیودا، کدهای باز، مضامین فرعی و مضامین اصلی استخراج گردید. از مصاحبه‌ها ۱۲۰ کد باز استخراج گردید که پس از دور دوم کدگذاری، این کدها و مضامین فرعی در هشت مضمون اصلی قرار گرفتند. مضامین اصلی پژوهش عبارتند از: راهبردهای تدریس، چالش‌ها، اداری-سازمانی، ویژگی‌های معلمی برای این تدریس، آموزش‌های دانشگاهی و شرایط محیطی. نتایج پژوهش نشان داد با توجه شرایط ویژه این کلاس‌ها و همراه بودن دانش‌آموزان نیازهای ویژه با دیگر دانش‌آموزان در کلاسی چندپایه چالش‌های خاصی را برای معلم و دانش‌آموزان به همراه داشته است و لازم است آموزش‌هایی در خصوص دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به این معلمان داده شود، امتیازها و مشوق‌هایی نیز باید برای این معلمان در نظر گرفته شود و همچنین امکاناتی خاص متناسب با شرایط دانش‌آموز با نیاز ویژه در اختیار این مدارس چندپایه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: دانش‌آموز با نیازهای ویژه، کلاس چندپایه، تدریس، مدارس روستایی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان محفوظ است.

شیوه استناد به این مقاله: فرجی، زاهد، گل محمدی، نارین، زرین صدف شکیلا. (۱۴۰۳) نغمه‌های چندگانه در یک کلاس: تجاربی از تدریس در کلاس‌های چندپایه با دانش‌آموزان استثنایی. فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۶(۲): ۱۹-۱.

مقدمه

به زندگی مؤثر و سازنده در اجتماع نخواهد بود. آموزش و پرورش نه تنها زمینه استقلال فرد و شکوفایی استعدادهای او را فراهم می‌آورد، بلکه ابزاری کارآمد برای تحقق عدالت اجتماعی نیز به شمار می‌رود (آقازاده و فضلی، ۱۳۸۹). دستیابی به

آموزش و پرورش به عنوان یکی از ستون‌های بنیادی هر جامعه، نقشی اساسی در توسعه و پیشرفت آن ایفا می‌کند (جعفریان و محمودی، ۱۳۹۹). انسان بدون بهره‌مندی از تعلیم و تربیت، قادر

محتوای آموزشی متناسب با نیازهای هر پایه، در مقایسه با کلاس‌های چندپایه، از کیفیت آموزشی بالاتری برخوردارند (Mulryan-Kyne, 2007).

مدیریت در کلاس‌های چندپایه، به دلیل تفاوت‌های ذاتی با کلاس‌های تک‌پایه، از ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های خاص خود برخوردار است. حجم کار و زمان تدریس به مراتب بیشتر، فضای آموزشی محدودتر و امکانات رفاهی نامناسب‌تر در کنار تنوع سنی و سطح یادگیری دانش‌آموزان، چالش‌های متعددی را برای معلمان این مدارس به وجود می‌آورد (موحدیان و همکاران، ۱۳۹۵؛ Mulaudzi, 2016). یکی از اصلی‌ترین چالش‌های کلاس‌های چندپایه، حفظ نظم و تمرکز دانش‌آموزان است. معلم در این کلاس‌ها باید به طور همزمان به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان در پایه‌های مختلف توجه کند. این موضوع می‌تواند منجر به ایجاد سروصدا و بی‌نظمی در کلاس به خصوص در زمان تدریس برای یک پایه خاص شود (Khalid & et al, 2024; Jones, 2017; Brown, 2010). عامل دیگری که بر پیچیدگی مدیریت کلاس‌های چندپایه می‌افزاید، کمبود دانش و مهارت تخصصی معلمان در این زمینه است. بسیاری از معلمان تجربه و آموزش کافی برای تدریس در کلاس‌های چندپایه را ندارند و از توانایی‌های لازم برای مدیریت مؤثر این کلاس‌ها برخوردار نیستند (Taole, 2017; Goel, 2022). با وجود این چالش‌ها، کلاس‌های چندپایه می‌توانند با مدیریت صحیح و برنامه‌ریزی دقیق، به محیط‌های آموزشی پویا و کارآمد تبدیل شوند (Nawab & Baig, 2021).

برای دانش‌آموزان استثنایی، مجموعه‌ای از خدمات وجود دارد که از جمله آنها موارد زیر می‌باشند؛ کمک به آموزگار آموزش عمومی، آموزش استثنایی در قسمتی از روز در کلاس پشتیبانی، آموزش استثنایی روزی سه ساعت یا بیشتر در کلاس آموزش عمومی، مدارس روزانه، مدارس شبانه روزی استثنایی.

واقعیت این است که برخی کودکان استثنایی، در کلاس‌های چندپایه مشغول به تحصیل هستند. در بسیاری از مناطق دورافتاده و حاشیه شهرها و حتی در درون برخی از شهرها مدارس عادی و استثنایی به علت کمبود تعداد دانش‌آموزان و لزوم بهره‌مندی آنها از آموزش، دانش‌آموزان در پایه‌ها با جنسیت، سن و توانایی‌های متفاوت و حتی در سطوح آموزشی در یک کلاس توسط یک معلم آموزش می‌بینند. در این پژوهش بحث اصلی بر سر تجارب معلمان در این کلاس‌ها می‌باشد.

انجام هر پژوهش نظام‌دار و دستیابی به واقعیات و حقایق در باب موضوعات مختلف، جز در سایه‌ی شناسایی تاریخی و ادبیات

جامعه‌ای عادلانه و برابر بدون اتکا به نظام آموزشی قوی، امری ناممکن خواهد بود. در میان سطوح مختلف نظام آموزشی، مدارس ابتدایی از جایگاهی ویژه برخوردارند و به عنوان بستر شکل‌گیری شخصیت و هویت دانش‌آموزان شناخته می‌شوند (شکوهی، ۲۰۰۶). با توجه به اهمیت این دوره حساس در رشد و تکامل فردی، شش سال اول تحصیل به عنوان سال‌های بنیادی قلمداد می‌شوند. در این راستا، فراهم‌سازی فرصت‌های آموزشی مناسب توسط دولت برای پیشرفت دانش‌آموزان، امری ضروری است. با وجود این، تراکم بالای دانش‌آموزان در کلاس‌های درس در بسیاری از مناطق، چالشی جدی در برابر نظام آموزشی ایجاد کرده است (Cabalo & Cabalo, 2019). در چنین شرایطی، معلم تنها قادر به تمرکز بر یک پایه تحصیلی خواهد بود و کیفیت آموزش برای سایر پایه‌ها به طور قابل توجهی کاهش می‌یابد. علاوه بر این، کمبود معلم در برخی نواحی، به خصوص مناطق روستایی، منجر به تشکیل کلاس‌های چندپایه می‌شود. در این کلاس‌ها، دانش‌آموزان از پایه‌های تحصیلی مختلف در یک کلاس درس حضور می‌یابند که مشکلات متعددی را برای برنامه‌ریزی درسی، ارائه آموزش متناسب با نیازهای هر پایه و سنجش و ارزشیابی دانش‌آموزان به وجود می‌آورد.

مدارس چندپایه با ماهیت جهانی خود، در راستای تحقق اهداف بین‌المللی آموزش برای همه طراحی شده‌اند (Khanal, 2022; Daga, 2021; Cozza, 2023). این مدارس در مناطق دور افتاده، کم‌جمعیت و صعب‌العبور، نقشی حیاتی در فراهم‌سازی فرصت‌های آموزشی برابر ایفا می‌کنند و به همین دلیل، مورد توجه متولیان امر آموزش و پرورش در سراسر جهان قرار گرفته‌اند.

مرادی و بیگدلی (۱۳۹۵) مدارس چندپایه را به این صورت تعریف می‌کنند: کلاس‌هایی که در طول سال تحصیلی، دانش‌آموزان با سن، توانایی، مهارت و همچنین پایه تحصیلی متفاوت، همه در یک اتاق در کنار هم قرار گرفته و توسط یک معلم آموزش داده می‌شوند.

صمدیان (۱۳۹۱) ریشه اصلی تشکیل کلاس‌های چندپایه را در دو عامل جستجو می‌کند: کاهش تراکم دانش‌آموز در مناطق روستایی؛ کمبود دانش‌آموز در این مناطق، برگزاری کلاس‌های تک‌پایه را غیراقتصادی و غیرعملی می‌کند و کمبود نیروی معلم؛ یافتن معلم کافی برای تدریس در تمامی پایه‌ها در مناطق روستایی با چالش‌های متعددی روبرو است. ایجاد کلاس‌های چندپایه، راه حلی برای رفع این چالش‌ها و توسعه دسترسی دانش‌آموزان روستایی به آموزش محسوب می‌شود. تحقیقات نشان داده است که کلاس‌های تک‌پایه آموزشی به دلیل ارائه

معلمان نسبت به تدریس و معلمی کمک می‌کند. این پژوهش به صورت مطالعه موردی از میان روش‌های تحقیق کیفی انجام شد. این پروژه دو موضوع اصلی را آشکار کرد: (۱) درک معلمان دانش‌آموز از محدودیت‌ها/موانعی که معلمان با آن مواجه می‌شوند و (۲) نگرش معلمان دانش‌آموز نسبت به معلم بودن.

Casserly & Padden (2018) در مطالعه خود بر دیدگاه‌های معلمان ابتدایی از رویکردهای تدریس مشترک در رسیدگی به نیازهای یادگیری دانش‌آموزان با نیازهای آموزشی ویژه (SEN) در کلاس‌های چند پایه در مدارس ابتدایی ایرلند متمرکز شدند. یافته‌های این پژوهش ترکیبی نشان می‌دهد که در حالی که معلمان معتقدند نیازهای یادگیری دانش‌آموزان دارای SEN را می‌توان از طریق رویکردهای تدریس مشترک برآورده کرد، کنار گذاشتن دانش‌آموزان برای حمایت تکمیلی رویکرد غالب باقی می‌ماند. معلمان نشان می‌دهند که آنها ترکیبی از کناره‌گیری و حمایت در کلاس را به جای انتخاب یک رویکرد بر دیگری ترجیح می‌دهند. معلمان به چالش‌های ناشی از تدریس مشترک در ارائه آموزش برای دانش‌آموزان دارای SEN از جمله زمان برنامه‌ریزی، شخصیت‌های تدریس و سبک‌های تدریس در زمینه چند پایه اشاره می‌کنند. هنگامی که تدریس مشترک رخ می‌دهد، رایج‌ترین شکل مورد استفاده، آموزش ایستگاهی است.

Casserly & et al (2019) در پژوهشی با هدف شناسایی عملکرد خوب و چالش‌های مربوط به گنجاندن دانش‌آموزان دارای SEN در کلاس‌های معمولی و چند پایه در مدارس ابتدایی و همچنین شناسایی نحوه غلبه معلمان بر این چالش‌ها به این یافته‌ها دست یافتند: بسیاری از نگرانی‌ها در رابطه با برآوردن نیازهای دانش‌آموزان دارای SEN در کلاس‌های چند پایه نیز در کلاس‌های تک پایه مشترک هستند. علاوه بر این، ماهیت فردی SEN بر هر جنبه‌ای از زندگی کلاسی تأثیر می‌گذارد و به دلیل این عدم همگنی، تعمیم آن دشوار است.

Tiernan & et al (2017) در پژوهشی با هدف ادراکات اصلی معلمان ابتدایی از شیوه‌های گروه‌بندی کلاس‌های چندپایه برای حمایت از آموزش فراگیر به‌ویژه برای دانش‌آموزان با نیازهای آموزشی ویژه (SEN) به یافته‌هایی دست پیدا کردند که حاکی از آن است که علی‌رغم دشواری پوشش برنامه‌های درسی پایه‌های مختلف، معلمان چندپایه اجرای شیوه‌های گروه‌بندی انعطاف‌پذیر (توانایی، توانایی مختلط، اجتماعی) را به دلایل تحصیلی یا اجتماعی گزارش کردند. با این حال، تنش بین برآوردن نیازهای گروه‌های کلاس و دانش‌آموز دوگانه با SEN آشکار بود، با برخی از شیوه‌های مستند که لزوماً شامل نمی‌شدند. اهمیت استفاده از شیوه‌های گروه‌بندی مناسب برای

آن میسر نیست، چراکه از این راه افق روشنی پیش روی پژوهشگر قرار می‌گیرد (سپهوند، ۱۳۹۷).

کهندل (۱۴۰۰)، در پژوهش خود درباره راهبردهای مورد استفاده کلاس چندپایه به این نتیجه دست یافت که در کلاس‌های چند پایه معلمان بیش‌تر از آن راهبرد‌های یادگیری استفاده می‌کنند، که متناسب با تفاوت‌های فردی و سن و سال دانش‌آموزان و تنوع در سبک‌های یادگیری را در برداشته‌اند. همه معلمان هم عقیده بودند که استفاده از همیار معلم در تدریس، هم موجب تسریع در تدریس می‌شود و هم اعتماد به نفس دانش‌آموز همیار را بالا می‌برد.

هاشمی نسب و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان مقایسه خودکارآمدی دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه عادی دوره ابتدایی آموزش و پرورش ناحیه ۱ شهر ساری در سال تحصیلی ۹۶_۹۷ نشان دادند که با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان ادعا کرد بین خودکارآمدی دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه و عادی دوره ابتدایی آموزش و پرورش ناحیه ۱ ساری ۹۶_۹۷ تفاوت وجود دارد.

فرجی و نصری (۱۴۰۳) در پژوهشی به بازنمایی تجارب معلمان شش پایه در شهرستان سمنان پرداخته بودند. ویژه‌ترین کلاس‌ها از نظر تعداد پایه کلاس‌های شش پایه می‌باشد. در این پژوهش کیفی پدیدارشناسی با استفاده از مصاحبه به مضامینی از قبیل: فرآیند آموزش (راهبردهای مدیریتی کلاس، فرصت‌ها، راهکارهای تسهیل تدریس و چالش‌ها)، معلم (موانع، قابلیت، موارد مطلوب و چندنقشی بودن معلم) و دریافت‌کنندگان آموزش (فراگیران، والدین، عوامل محیطی) دست‌یافتند. نتایج پژوهش نشان داد با توجه شرایط ویژه و چند نقشی معلم و کم امکاناتی و دور بودن کلاس‌های شش پایه، لازم است توجه ویژه‌ای به این معلمان شده و مشوق‌های خاصی برایشان در نظر گرفته شود تا معلمان توانمند تدریس این کلاس‌های ویژه را در نظر گیرند و همچنین لازم است امکانات مدرسه افزایش یابد. تجدید نظر در محتوای مکتوب و اهداف آموزشی کلاس‌های چندپایه و علی‌الخصوص شش پایه از مواردی که باید به صورت جدی در دستور کار قرار گیرد.

Hacıfazlıoğlu & et al (2017) کلاس‌های چندپایه را مکان‌هایی می‌دانند که دانش‌آموزان مقاطع مختلف در آن با هم تدریس می‌شوند، در سراسر جهان برای دو هدف اصلی مورد استفاده قرار گرفته‌اند: حل مشکلات ثبت نام ناموزون دانش‌آموزان و همچنین تعداد زودترین آگاهی ممکن را از یک محیط آموزشی واقعی، به‌ویژه واقعیت کلاس‌های چند کلاسه، کسب کنند. هدف این مطالعه بررسی راه‌هایی است که «تجربه کلاسی چندپایه در مدرسه روستا» به نگرش دانش‌آموزان

توانمندسازی معلمان برای شامل کردن همه دانش‌آموزان، در نتیجه اجتناب از اثرات منفی بالقوه رفتار متفاوت با برخی از دانش‌آموزان مورد تاکید قرار گرفت.

Bacane (2019) در پژوهشی با عنوان مطالعه تطبیقی فراگیران از کلاس‌هایشان و زبان آموزان از کلاس تک پایه نشان داد که نتایج نشان داده که خودکارآمدی فراگیران تک پایه و چند پایه در برخی از زمینه‌ها در زمینه درک و یادگیری خود تنظیمی تفاوت وجود دارد.

نظر به پژوهش‌های انجام گرفته، در پژوهش‌های داخل کشور به موضوع دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در کلاس‌های چندپایه پرداخته نشده است و بیشتر مطالعات بر مطالعه کلاس‌های چندپایه و کودکان با نیازهای ویژه به صورتی مجزا پرداخته شده است. در پژوهش‌های خارج از کشور اما این موضوع بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. به همین دلیل در این پژوهش در صدد هستیم که از دید معلمان وجود دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را در کلاس‌های چندپایه مورد کنکاش قرار دهیم؛ چرا که در ایران کلاس‌های چندپایه شرایط خاص خود را دارد و با کمبود امکانات و تکرر و تنوع سنی و ازدیاد مطالب و کتب درسی همراه است که اگر وجود دانش‌آموز با نیاز ویژه را در این کلاس‌ها شاهد باشیم کار معلم سخت‌تر خواهد شد. پس بدین جهت می‌خواهیم این پدیده را از دید معلم چندپایه مورد بررسی قرار دهیم و تجارب این معلمان را بازنمایی نماییم.

سوال اصلی در این پژوهش این است که معلمان در کلاس‌های چندپایه با حضور دانش‌آموزان با نیاز ویژه را چگونه می‌بینند و در ذیل این سوال اصلی دو سوال فرعی نیز آورده شده که یکی بیانگر چالش‌ها و دیگری ناظر بر فرصت‌های این نوع کلاس‌ها می‌باشد.

روش

این پژوهش رویکردی کیفی و روشی پدیدارشناسانه دارد. پدیدارشناسی روشی است که در آن به توصیف «چیستی» و «چگونگی» پدیده تجربه افراد، بر اساس تجارب آنها به توضیح، تجزیه و تحلیل توصیف تجربه می‌پردازد. بر همین اساس چارچوب نظری در صدد هستیم تا مشخص گردد که معلمان چندپایه که یک موقعیت ویژه‌ای آموزشی یعنی با حضور دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در کلاس روستایی و چندپایه تدریس داشته‌اند، چه تجاربی دارند. ابزار گردآوری داده در این پژوهش

کیفی مصاحبه نیمه ساختاریافته می‌باشد. سوال اصلی مصاحبه این سوال می‌باشد که: در کلاس چند پایه با وجود دانش‌آموز با نیاز ویژه چه تجارب را داشتید؟ و ۶ سوال فرعی دیگر نیز در این تحقیق آمده است که حول سوال اصلی مصاحبه می‌باشد و جنبه‌های مختلف این سوال را پوشش می‌دهد. میدان پژوهش معلمان کلاس‌های چندپایه‌ای در استان کردستان بودند که تجربه آموزش به دانش‌آموزان با نیاز ویژه در مدرسه و کلاس روستایی را در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ داشتند. روش انتخاب معلمان مصاحبه شونده به صورت هدفمند بوده و در صدد شناسایی معلمان با داشتن شرایط پژوهش در استان کردستان بودیم. مصاحبه‌ها تا زمان اشباع نظری ادامه یافت. در پژوهش حاضر پس از اینکه مصاحبه‌ها ضبط گردید. متن آنها تهیه شد. پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، از نظارت مشارکت‌کنندگان بهره برده و متن پیاده شده مصاحبه و کدهای باز استخراجی توسط مصاحبه‌شونده‌ها تایید گردید.

در تحلیل داده‌ها از راهبرد هفت مرحله‌ای کلایزی استفاده خواهد شد. در مرحله اول، پس از انجام هر مصاحبه کل متن مصاحبه بر روی کاغذ پیاده شد. در مرحله دوم، کل متن چندین مرتبه مرور می‌شود تا درک کلی از متن حاصل شود. در مرحله سوم، پس از مطالعه متن، معانی استخراج شده به صورت کدهای اولیه تنظیم خواهد شد تا دسته بندی راحت‌تر صورت گیرد. در مرحله چهارم، معانی کدگذاری شده، در قالب خوشه‌هایی از زیرمضامین‌ها سازماندهی می‌گردد. در مرحله پنجم، بازنگری صورت می‌گیرد. بدین منظور برای دستیابی به مفاهیم واضح و بدون ابهام، لازم است یک مرتبه دیگر بازنگری در کدهای پدیدآمده از اولین مصاحبه تا آخرین مصاحبه انجام گیرد. در مرحله ششم، زیرمضامین به دست آمده در هر گروه با گروه‌های دیگر، مورد مقایسه قرار گرفت و در صورت نیاز در هم ادغام می‌شوند تا مضمون اصلی در هر بخش با توجه به زیرمضمون‌ها به دست آید. در انتها و در مرحله هفتم، برای اعتباربخشی، یافته‌ها به شرکت‌کنندگان ارجاع داده خواهد شد تا از صحت آن، اطمینان حاصل گردد. سپس با استفاده از نرم افزار مکس کیودا MAXQDA نسخه ۲۰۲۰ مضامین اصلی و زیر مضمونها استخراج گردیده و به آنها معنا و مفهوم خاصی داده شد. سپس برای هر یک از مضامین اصلی نقشه آن مضمون و زیر مضامین آن ترسیم گردید.

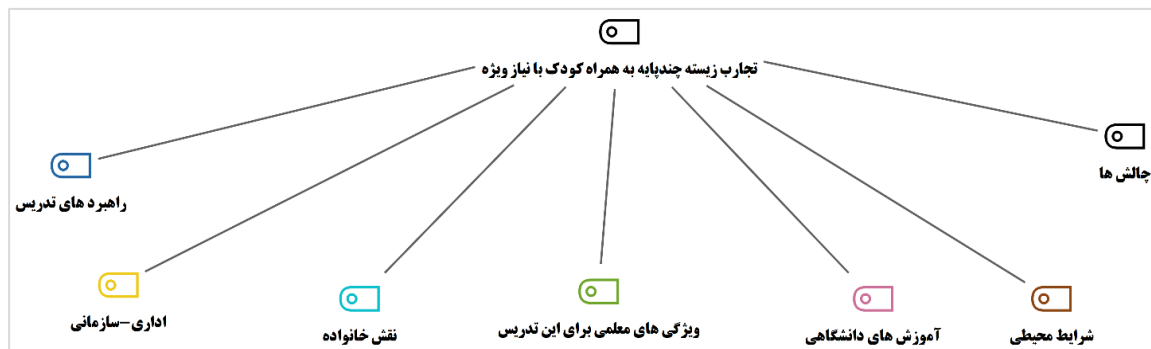
جدول ۱: مشخصات جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

شماره مشارکت کننده	سن	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	نحوه جذب	سنوات تدریس	سنوات سابقه تدریس در کلاس چند پایه با دانش آموز نیاز ویژه
مشارکت کننده شماره ۱	۲۵ سال	مرد	لیسانس	آموزش ابتدایی	کنکور سراسری	۱ سال	۱ سال
مشارکت کننده شماره ۲	۲۴ سال	مرد	لیسانس	آموزش ابتدایی	کنکور سراسری	۲ سال	۱ سال
مشارکت کننده شماره ۳	۳۸ سال	مرد	لیسانس	علوم تربیتی	نهضت سواد آموزی	۷ سال	۷ سال
مشارکت کننده شماره ۴	۳۰ سال	زن	لیسانس	آموزش ابتدایی	کنکور سراسری	۶ سال	۳ سال
مشارکت کننده شماره ۵	۵۰ سال	مرد	لیسانس	ادبیات	دانشسرا تربیت معلم	۲۸ سال	۵ سال
مشارکت کننده شماره ۶	۳۱ سال	زن	فوق لیسانس	روانشناسی کودکان استثنایی	آزمون استخدامی	۳ سال	۲ سال
مشارکت کننده شماره ۷	۲۶ سال	مرد	لیسانس	آموزش ابتدایی	کنکور سراسری	۴ سال	۲ سال

یافته‌ها

پس از کدگذاری باز و استخراج مضامین فرعی، این مضامین فرعی در هفت مضمون اصلی جای داده شدند. مضامین فرعی و

اصلی از طریق استقرا و نظرات مصاحبه‌شوندگان استخراج گردید:
نقشه شماره یک این هفت مضمون فرعی را به نمایش گذاشته است:

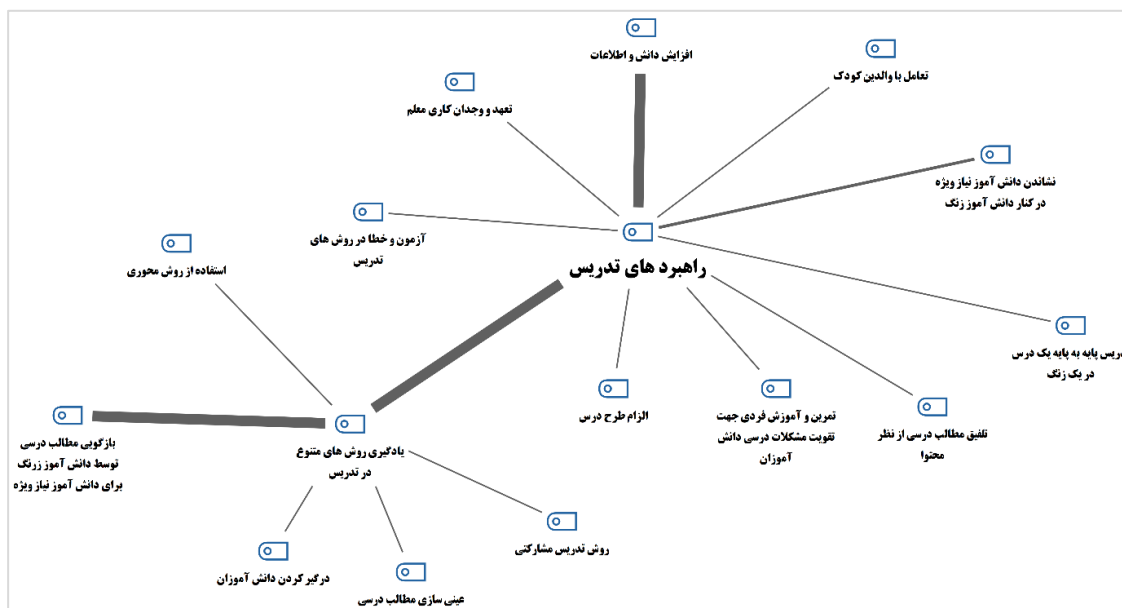

شکل ۱: مضامین اصلی پژوهش

در ادامه به بررسی و تحلیل هرکدام از مضامین اصلی و مضامین زیرمجموعه آن می‌پردازیم:

مضمون اصلی اول: راهبردهای تدریس

در این بخش از پژوهش در ابتدا در قالب نقشه شماره دو مضامین فرعی این بخش آورده شده است.

شکل ۲: مضمون اصلی راهبردهای تدریس و مضامین فرعی آن

کلاس داشته باشند و برای خودشان هم مرور بشود. (مشارکت کنند شماره ۶)

۴) تدریس پایه به پایه یک درس در یک زنگ:

در ابتدا مثلا برای هر سه پایه در یک زنگ ریاضی تدریس می‌کردم این روش برای درسی مثل ریاضی جواب می‌داد و خوب بود. چطور؟ مثلا من پایه های اول و دوم و سوم ابتدایی را داشتم. ابتدا برای کلاس اول توضیح می‌دادم و این مروری بود برای کلاس دومی ها، بعد برای کلاس دوم توضیح می‌دادم و این مروری برای پایه سوم بود و سرانجام برای پایه سوم تدریس می‌کردم. البته این روش برای همه درس ها جالب نبود و بازدهی نداشت. (مشارکت کننده شماره ۱)

۵) تلفیق مطالب درسی از نظر محتوا:

راهکار های بسیاری وجود دارد. و به اندازه تمام معلم ها راه و روش وجود دارد برای اینکه به هدف آموزشی برسیم. ولی من چون زیر نظر معلمان با تجربه‌ای بودم و برای خودم هم بسیار مفید بود یکی از آنها تلفیق درس ها از نظر محتوایی بود(مثلا درس مطالعات اجتماعی با قرآن یا حتی با علوم) یا(مثلا کلاس اول ابتدایی و دوم ریاضی را باهم درس بدهی البته برخی از مطالب). (مشارکت کننده شماره ۳)

۶) تمرین و آموزش فردی جهت تقویت مشکلات درسی دانش آموزان:

یکی دیگر استفاده از دفتری است که من به اصلاح به آن می‌گویم دفتر بین معلم و دانش آموز. شما حتی اگر ۲۰ دانش آموز هم داشته باشی هر کدام در یک موضوع درسی یا فعالیت مشکل دارند شما می‌توانید در آن دفتر هم برای او توضیح دهید و هم به او تمرین بدهید و حتی این دفتر باعث میشود که او بین

ادامه به تشریح هریک از مضامین فرعی و این که این مضامین فرعی از کدام بخش مصاحبه برداشت شده‌اند آورده می‌شود:

۱) افزایش دانش و اطلاعات:

تابستان از روش های نوین تدریس آگاهی یابید تا در مدت زمان طولانی باعث به وجود آمدن مشکلات بیشتر برای شاگردانتان نشوید. هم سی دی های آموزشی وجود دارند هم کتاب ها و حتی معلمانی که از شما باتجربه تر هستند اینها روش هایی برا بهبود تدریس شما هستند که ارزان و قابل دسترس هم هستند. (مشارکت کننده شماره ۳)

۲) تعامل با والدین:

دانش آموز کلاس دومی داشتم که با دوستان و همکلاسی هایش خیلی گرم و صمیمی نبود و اوایل همیشه داد و بیداد می‌کرد و گاهی هم دیر به کلاس می‌آمد. وقتی جویای احوالش شدم فهمیدم که والدینش از هم جدا شده‌اند و او با پدرش زندگی می‌کند. پدر هم بد زبان بود و همیشه او را سرکوب می‌کرد و گاهی او را کتک می‌زد. پیش پدرش رفتم و با او حرف زدم که بچه شما ضعیف است و این ضربات ممکن است در آینده مشکلات جسمی و روحی بیشتری برای او به وجود بیاورد. (مشارکت کننده شماره ۱)

۳) نشاندن دانش آموز نیاز ویژه در کنار دانش آموز زرنگ:

من سعی کردم برای اداره کلاس از دانش آموزان زرنگ کلاس، آنهایی که دوست دارند همکاری کنند و آنهایی که سال بالایی بودند برای تدریس به دانش آموزان عادی و حتی کمک به دانش آموز نیاز ویژه کمک بگیرم و هم اینکه مسئولیتی در

سعی کنید مطالب درسی را با بازی و لذت به این کودکان آموزش دهید و اینکه آموزش رو ملموس تر و قابل حس تر کنید برای آنها. (مشارکت کننده شماره ۴)

۱۲) درگیر کردن دانش آموزان:

یکی از روش هایی که من خودم از آن نتیجه گرفتم تصحیح کردن برگه توسط خود دانش آموزان است مثلا شما یک دانش آموز ضعیف دارید با یک دانش آموز زرنگ می توانید برگه هر کدام را به دیگری بدهید. این روش چگونه موثر است؟ وقتی دانش آموز ضعیف در کتاب به دنبال جواب می گردد و آن را می خواند خود به خود جواب در ذهنش می ماند و یاد می گیرد و همچنین اعتماد به نفسش هم بالا می رود چراکه می گوید من برگه فلان کس را بررسی می کنم. (مشارکت کننده شماره ۳)

۱۳) بازگویی مطالب درسی توسط دانش آموزان زرنگ برای دانش آموزان نیاز ویژه:

با گروه بندی و استفاده از دانش آموزانی که زرنگ بودند(دانش آموز زرنگ وظیفه داشت که دوست ضعیفش را در مطالب درسی همراهی کند و باعث پیشرفت او شود این کار به دانش آموز زرنگ نیز کمک می کرد تا مطالب درسی در ذهنش تثبیت شود). (مشارکت کننده شماره ۵)

۱۴) استفاده از روش محوری:

ارسال پایه های اول، دوم و سوم داشتیم. درس های این پایه به گونه ای است که بیشتر معلم محور است و معلم حتما باید تدریس کند تا دانش آموزان یاد بگیرند و نقش فعال تری نسبت به دانش آموزان دارد و به شیوه ای نیست که بتوان مطالب درسی را به خود دانش آموز واگذار بکنی. بنابراین وقت زیادی باید صرف شود. (مشارکت کننده شماره ۲)

مضمون اصلی دوم: ویژگی های معلم

بقیه دانش آموزان انگ تنبلی به او زده نشود و فقط بین شما دو نفر باشد. (مشارکت کننده شماره ۳)

۷) الزام طرح درس:

برای تدریس در کلاس چندپایه قطعا وجود طرح درس یا یک برنامه که بهت نشان بده قرار است آن روز چه کارهایی در کلاس انجام بدید لازمه. (مشارکت کننده شماره ۴)

۸) آزمون و خطا در روش های تدریس:

دوم اینکه تمرین و تکرار، اگر سال اول موفق نشدید باید در سال دوم روش های خود را قطعا تغییر دهید و یا آنها را بهبود ببخشید. همچنین کار شما این است که در تابستان از روش های نوین تدریس آگاهی یابید تا در مدت زمان طولانی باعث به وجود آمدن مشکلات بیشتر برای شاگردانتان نشوید. هم سی دی های آموزشی وجود دارند هم کتاب ها و حتی معلمانی که از شما باتجربه تر هستند اینها روش هایی برا بهبود تدریس شما هستند که ارزان و قابل دسترس هم هستند. (مشارکت کننده شماره ۳)

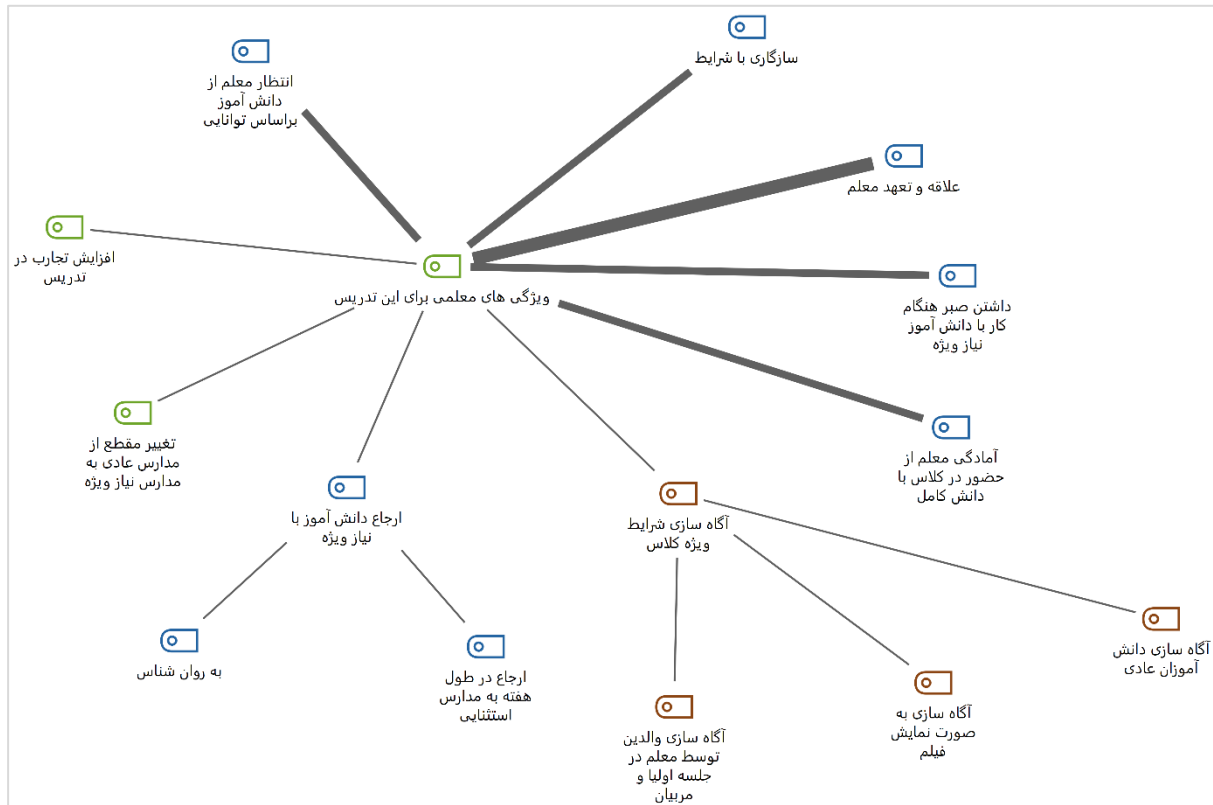
۹) تعهد و وجدان کاری معلم:

بنظرم مهم ترین چیز این است که معلم گرامی با دلسوزی و علاقه وارد کلاس بشوی و تا حدی که میتوانی سطح علمی خود را بالا ببری. همه ادارات و همه شغل ها مشکلاتی دارند باید این مشکلات را پشت در بگذاری و به کارت و هدفت ایمان داشته باشی و قطعا این نتیجه خواهد داد. (مشارکت کننده شماره ۳)

۱۰) روش تدریس مشارکتی:

تدریس مشارکتی و همچنین انواع آزمون ها استفاده کنند تا نتیجه ی بهتری به دست آورند. (مشارکت کننده شماره ۵)

۱۱) عینی سازی مطالب درسی:

شکل ۳: مضمون اصلی ویژگی‌های معلمی برای این تدریس و مضامین فرعی آن

۱) سازگاری با شرایط:

وفق دادن گاهی به این معناست که هدف هایت را تغییر بدهی و یا از بعضی از آنها به دلیل نبود شرایط و امکانات دست بکشی. در غیر این صورت فضای روستا و ارتباط با والدین در روستا بسیار راحت تر است و صمیمیتی که در بین معلم و دانش آموزان ایجاد می‌شود نیز عمیق تر است. (مشارکت کننده شماره ۲)

۳) **علاقه و تعهد معلم:** بنظر مهم ترین چیز این است که معلم گرامی با دلسوزی و علاقه وارد کلاس بشوی و تا حدی که میتوانی سطح علمی خود را بالا ببری. همه ادارات و همه شغل‌ها مشکلاتی دارند باید این مشکلات را پشت در بگذاری و به کارت و هدفت ایمان داشته باشی و قطعاً این نتیجه خواهد داد. (مشارکت کننده شماره ۳)

۴) داشتن صبر هنگام کار با دانش آموز نیاز ویژه:

مهم ترین تجربه ای که به دست آوردم این بود که کار کردن با این موارد خاص صبر و حوصله زیادی می‌خواهد و عجله کردن در تمام کردن سر فصل‌های ارائه شده کمکی به دانش آموز نمی‌کند. (مشارکت کننده شماره ۴)

۵) آمادگی معلم از حضور در کلاس با دانش کامل:

چیدمان برنامه‌ها به شکل درست (هر معلمی باید با ذهنی طراحی شده وارد کلاس شود تا هم مدیریت زمان و هم

مدیریت مطالب آموزشی را بداند و از هدر دادن وقت جلوگیری شود) و مدیریت زمان در کلاس. (مشارکت کننده شماره ۵)

۶) آگاه سازی دانش آموز عادی:

برای اینکه خود بچه‌ها هم آن دانش آموز را اذیت نکنند، مسخره اش نکنند و... با آنها نیز در ابتدای سال صحبت کردم و سؤالاتی را که داشتند جواب دادم. (مشارکت کنند شماره ۶)

۷) آگاه سازی به صورت نمایش فیلم:

در همان ماه اول دو تا فیلم به بچه‌ها نشان دادم در رابطه با موضوع بچه‌های کم توانی که یکی از آنها فیلم حوض نقاشی بود و دیگری هم فیلم بچه‌های ابدی بود. (مشارکت کنند شماره ۶)

۸) آگاه سازی والدین توسط معلم در جلسه اولیا و مربیان:

با والدین جلسه گذاشتم و درمورد دانش آموز نیاز ویژه (سندروم دان، اوتیسم و...) و مشکلیش صحبت کردم. و بخصوص در مورد دانش آموزی که در کلاس بود صحبت کردم تا اولیا شرایط آن بچه را درک کنند و هم فرزند خود و اطرافیان را آگاه سازند. (مشارکت کنند شماره ۶)

۹) ارجاع در طول هفته به مدارس استثنایی:

اگر شما این راهکارها انجام دادید و نتیجه نگرفتید مثلاً برای دانش آموز دیر آموز باید به معلمانی که در سطح شهر به طور

۲) نبود امکانات اولیه:

در مدرسه ای که من بودم هیچ گونه امکانات آموزشی و بهداشتی نداشت و حتی ساختمان آن نیز مناسب مدرسه نبود. نه در و پنجره درست حسابی نه امکانات دیجیتالی و نه سیستم گرمایشی مناسب حتی یک لامپ هم نداشت و ما مجبور شدیم خودمان تهیه کنیم تا حداقل یک روشنایی ساده را در کلاس داشته باشیم. چنین مدرسه‌ای برای دانش آموز عادی نیز چالش برانگیز بود چه برسد به دانش آموز نیاز ویژه. (مشارکت کننده شماره ۲)

۳) نبود زمان کافی:

چالش هایی که در کلاس چند پایه در روستا ها به خصوص ابتدایی وجود دارد، یکی از آنها محدودیت زمانی است چراکه به آن صورت که خودت بخواهی و شایسته کلاس داری باشد نمی توانی به دانش آموزان تدریس کنی. (مشارکت کننده شماره ۳)

۴) نبود امکانات ساده آموزش:

مثلا من از روش های ساده‌ای که در هر جایی می توانی استفاده کنی و نیاز به امکانات زیادی نیست، برای یادگیری الفبای فارسی از روش چند حسی فرناند استفاده کردم ولی بازم آنطور که باید و شاید امکانات ساده‌ای که لازم داشت فراهم نبود. (مشارکت کننده شماره ۲)

۵) عدم امکان ارجاع:

دانش آموزی که اوتیسم دارد و با دیگران ارتباط برقرار نمی کند و حتی نمی تواند از زبان مادری خود به درستی استفاده کند، نیازمند گفتار درمانگر و روانشناس است. اما به دلیل زندگی در روستا چنین چیزی امکان ندارد و دائما مورد تمسخر و سرزنش همکلاسی هایش قرار می گیرد. و همین باعث می شود تا کار با دانش آموز نیاز ویژه چندین برابر سخت تر شود. (مشارکت کننده شماره ۲)

۶) عدم حضور دانش آموز در کلاس:

من دانش آموزشی داشتیم که در خانواده‌ای بود که همه فرزندان دختر بودند و دانش آموز من آخرین دختر این خانواده بود که اصلا به او توجه نمی کردند و در نهایت در طول سال تحصیلی شاید فقط ۴ ماه در کلاس بود و آن ۴ ماهی هم که در کلاس بود در واقع کیفیتی نداشت چون ما درس ها را خوانده بودیم و او کاملا عقب افتاده بود و من میبایست دوباره برای او مطالب را توضیح دهم. (مشارکت کننده شماره ۱)

۷) نداشتن امید به تحصیل:

یکی از این دانش آموزان پدرش هر روز او را کتک می زد. این چالش ها باعث شده بود که از همان اوایل کودکی امیدی به درس خواندن نداشته باشند. (مشارکت کننده شماره ۱)

۸) حجم زیاد مطالب درسی:

یکی دیگر از مشکلات و چالش ها حجم مطالب درسی است. وقتی کتاب هایی مثل ریاضی علوم و... را نگاه میکنی بخصوص ریاضی (چون در آموزش و پرورش به ریاضیات بسیار اهمیت می دهند) یکسری تمرین های بسیار سخت و فشرده را در کتاب گذاشته اند که حتی برای معلم هم سخت است. (مشارکت کننده شماره ۳)

۹) عدم پذیرش دانش آموز نیاز ویژه توسط همکلاسی ها:

در کنار سه پایه عادی خب شما باید به دانش آموز نیاز ویژه هم تدریس کنید که شرایط بسیار سختی است بخصوص در روستا ها و مناطقی که آگاه سازی نشده در مورد بچه های کم توان و نیاز ویژه به این دلیل که در پذیرش این بچه مشکل دارند. مثلا او را مسخره می کنند یا به گونه‌ای رفتار می کنند که انگار از او می ترسند و یا اینکه اصلا دوست ندارند آن بچه در کلاس آنها باشد خب این موارد باعث می شود که اعتماد بنفس آن بچه خیلی پایین بیاید. (مشارکت کنند شماره ۶)

۱۰) متناسب نبودن کتاب با نیاز دانش آموز:

مهمترین چالش به نظرم این بود که کتاب هایی که آموزش و پرورش استثنایی بهش داده بودند خطش باهم متفاوت بود. (مشارکت کننده شماره ۴)

۱۱) خشونت و پرخاشگری دانش آموز نیاز ویژه:

دانش آموز از مدرسه فراری و زده بود، پرخاشگری می کرد و دانش آموزان دیگر را به دلیل اینکه مسخره اش می کردند میزد، نامرتب و شلخته بود و کتاب هایش را مرتب به کلاس نمی آورد. (مشارکت کننده شماره ۴)

۱۲) تلفیق دانش آموز نیاز ویژه با دانش آموز عادی:

اولین کاری که کردیم این بود که با گروه های پایه اول او در یک کلاس قرار دادیم. (مشارکت کننده شماره ۴)

۱۳) تعداد زیاد دانش آموزان در کلاس چندپایه:

تعداد دانش آموزان زیاد است، در کنار سه پایه عادی خب شما باید به دانش آموز نیاز ویژه هم تدریس کنید که شرایط بسیار سختی است. (مشارکت کنند شماره ۶)

۱۴) عدم پذیرش دانش آموز نیاز ویژه توسط والدین کودکان عادی:

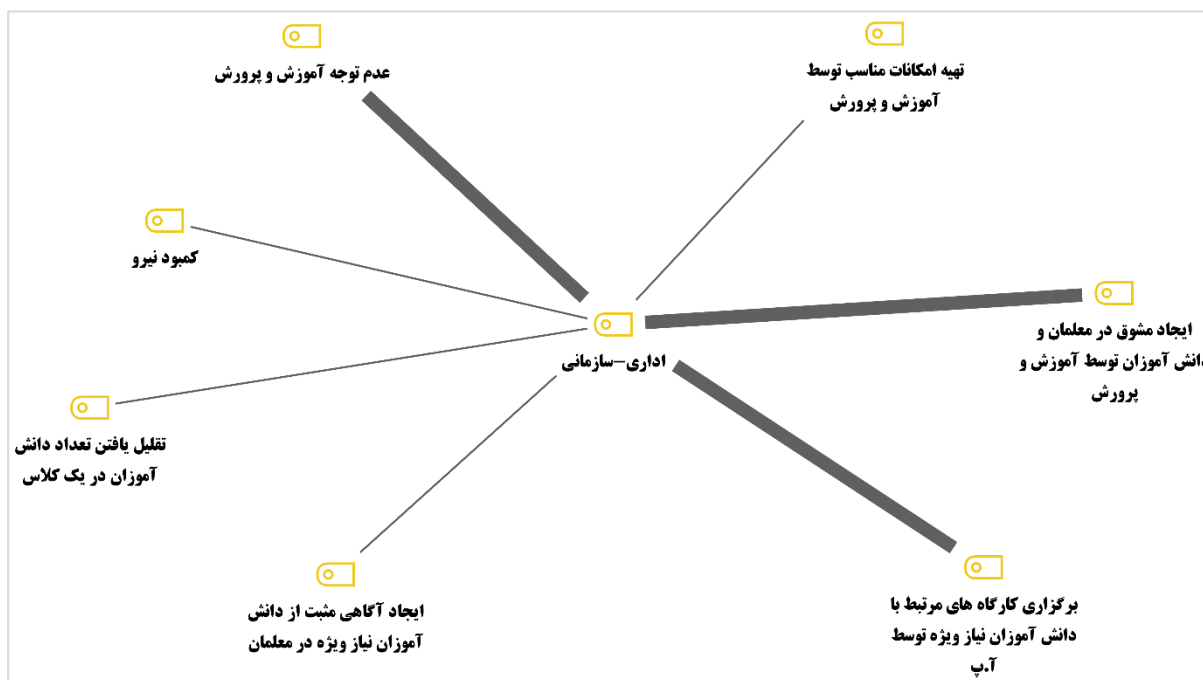
حتی مورد داشتیم که خود بچه عادی با این مسئله مشکلی نداشته و حتی می خواسته پیش او بنشیند و با او دوست بشود ولی والدین او مشکل داشتند و گاها اولیا هستند که باعث دید منفی کودکان می شوند. (مشارکت کنند شماره ۶)

مشکلات وارونه و معکوس نویسی داشت. (مشارکت کننده شماره ۱)

۱۷) دیر آموز بودن دانش آموز:

دانش آموز دیگری داشتم که دیرآموز بود و در برگه سنجش هم نوشته شده بود. (مشارکت کننده شماره ۱)

مضمون اصلی چهارم: اداری- سازمانی

شکل ۵: مضمون اصلی اداری-سازمانی و مضامین فرعی آن

۴) عدم توجه آموزش و پرورش:

راهبر هم اگر بتواند ماهی یکبار و اگر خیلی دلسوز باشد هفته‌ای یکبار به مدرسه سر می‌زند که او هم کار خاصی انجام نمی‌دهد و یک نظارت عادی است. (مشارکت کننده شماره ۲)

۵) تهیه امکانات مناسب توسط آموزش و پرورش:

آموزش و پرورش باید امکانات آموزشی مناسب را برای همه مدارس و بخصوص مدارس نیاز ویژه تهیه کنند تا معلمان در آموزش دستشان باز باشد و بتوانند از امکاناتی که دارند به نحو احسن در تدریس بهره ببرند. (مشارکت کننده شماره ۶)

۶) ایجاد مشوق در معلمان و دانش آموزان توسط آموزش و پرورش:

تشویق معلمان موفق یکی از راهکارهای تقویت انگیزه معلمان جدید ورود و هم ایجاد انگیزه در معلمان قدیمی تر است که مثلاً فلان معلم توانسته است این تعداد دانش آموز دیر آموز را تا سطح عادی درسی بالا بیاورد. (مشارکت کننده شماره ۳)

۱۵) نبود حمایت مالی از معلم:

آموزش و پرورش حتی برای ما معلمانی که در آنجا تدریس می‌کردیم هیچ کمکی نکرد حتی از جزئی‌ترین وسایل خانه و مدرسه را ما خودمان به آنجا برده‌ایم دیگر باید خودتان درک کنید که دانش آموزان نیز برای آنها به همین اندازه بی اهمیت هستند. (مشارکت کننده شماره ۱)

۱۶) مشکل وارونه نویسی دانش آموز:

۱) ایجاد آگاهی مثبت از دانش آموزان نیاز ویژه در معلمان:

آموزش و پرورش باید تلاش کنند با روش‌های مختلف کاری کنند که معلمان دید مثبتی به این دانش آموزان داشته باشند؛ چون دیده بودم بعضی از این معلمان به بچه‌ها می‌گفتند: ابله، احمق، عقب مانده و... و چنین کلماتی بنظم اصلاً در شان یک معلم نیست. (مشارکت کننده شماره ۶)

۲) تقلیل یافتن تعداد دانش آموزان در یک کلاس:

تعداد دانش آموزان را در کلاس‌ها کمتر کنند و کلاس‌ها بزرگتر باشند. در ایران کلاس‌ها استاندارد نیست و در یک کلاس حداقل ۳۰ تا ۳۵ دانش آموز هست. (مشارکت کننده شماره ۶)

۳) کمبود نیرو:

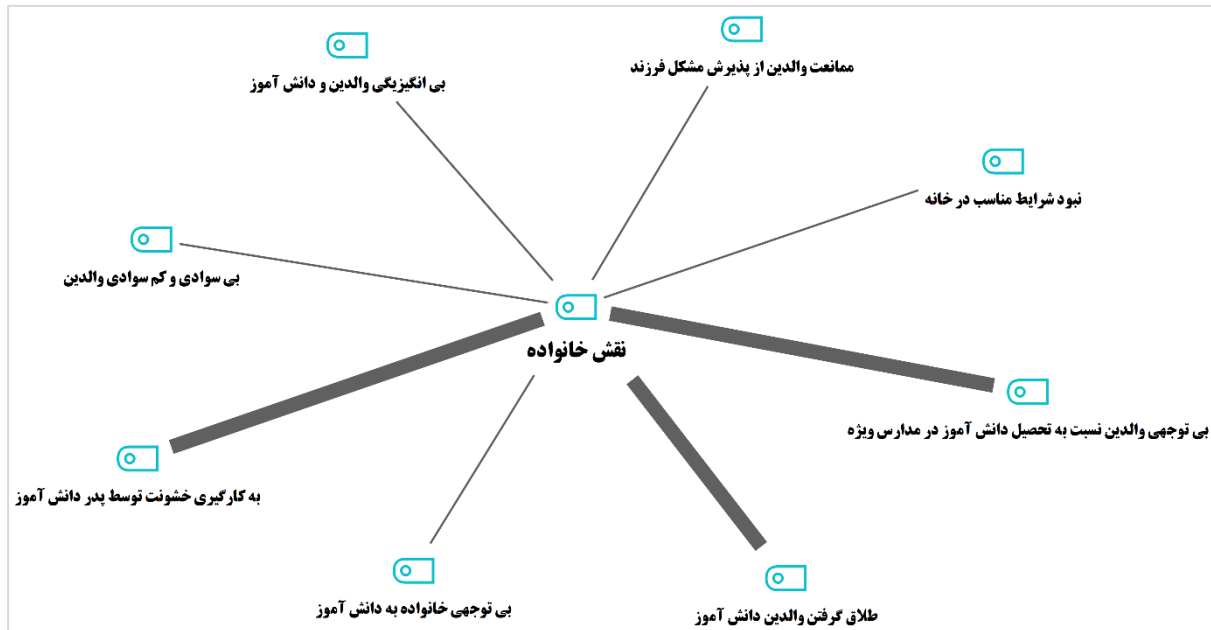
سازماندهی هم که انجام می‌دهد به این شیوه است که برای هر مدرسه روستا دو نفر نیرو اختصاص می‌دهد که به صورت دو شیفت به تدریس بپردازند. (مشارکت کننده شماره ۲)

۷) برگزاری کارگاه های مرتبط با دانش آموزان توسط آپ:

اختصاص واحد های بیشتر برای کار با کودکان با نیاز های ویژه در دانشگاه، برگزاری کارگاه ها یا حضوری یا مجازی برای این

گونه معلمان، تقدیر از این معلمان که چنین شرایط سختی را دارند. (مشارکت کننده شماره ۴)

مضمون اصلی پنجم: نقش خانواده

شکل ۶: مضمون اصلی نقش خانواده و مضامین فرعی آن

بدهیم چراکه وقتی کودک از والدین خود بی انگیزگی و بی اهمیتی را دریافت می کند در نتیجه او نیز امید و علاقه خود را از دست می دهد. و باید در اولین جلسه اولیا و مربیان حتما این نکات ذکر شود که مهندسان و دکتر ها و معلم هایی که الان در سطح جامعه خدمت می کنند از همین روستاها بوده اند و با همت و تلاش خود به اینجا رسیده اند. (مشارکت کننده شماره ۳)

۵) ممانعت والدین از پذیرش مشکل فرزند:

هنگامی که دانش آموزان پیش از ورود به کلاس اول به سنجش سلامت می روند، آن کارشناس سنجش معمولا از مشکل چشم پوشی می کند به چند دلیل؛ اول اینکه معمولا خانواده ها اصرار دارند که فرزندشان مشکل خاصی ندارد و یا اینکه با توجه به مسافت طولانی برخی از روستاها تا شهر و نبود دسترسی به گفتار درمانگر و... برای بهبود مشکل، کارشناس در برگی می نویسد بدون مشکل که یعنی فرزند شما کاملا سالم است. و این باعث می شود که مشکلات او در مدرسه بیشتر به چشم می خورد و شدت می یابد. (مشارکت کننده شماره ۲)

۶) نبود شرایط مناسب در خانه:

اما متأسفانه دانش آموز من در خانه هم شرایط مطلوبی نداشت و والدین با او کار نمی کردند. (مشارکت کننده شماره ۲)

۱) بی توجهی خانواده به دانش آموز:

مثلا من دانش آموزی داشتم که در خانواده ای بود که همه فرزندان دختر بودند و دانش آموز من آخرین دختر این خانواده بود که اصلا به او توجه نمی کردند. (مشارکت کننده شماره ۱)

۲) به کار خشونت توسط پدر دانش آموز:

یکی از این دانش آموزان پدرش هر روز او را کتک می زد. این چالش ها باعث شده بود که از همان اوایل کودکی امیدی به درس خواندن نداشته باشند. (مشارکت کننده شماره ۱)

۳) بی سوادگی و کم سوادگی والدین:

یکی دیگر از چالش های مدارس در روستا اکثرا والدین بی سواد و یا کم سواد هستند و به همین دلیل توانایی کمک کردن به معلم و دانش آموز را هم ندارند تا بتوانند کودک را در مسیر درست راهنمایی کنند و کمکی هم باشند برای معلم. (مشارکت کننده شماره ۳)

۴) بی انگیزگی والدین و دانش آموز:

یکی دیگر از مشکلات نبود انگیزه هم در دانش آموز و هم در والدین است و می گویند حتی اگر درس هم بخواند به جایی نمی رسد و یا درس بخواند که به کجا برسد و همین که تا راهنمایی بخواند قابل قبول است. مهم ترین مشکل و موضوع ما در جلسه اولیا و مربیان این است که ابتدا به والدین انگیزه

برمی‌خورد و فکر می‌کردند در شهر به بچه‌هایشان لطمه می‌زند. (مشارکت کننده شماره ۱)

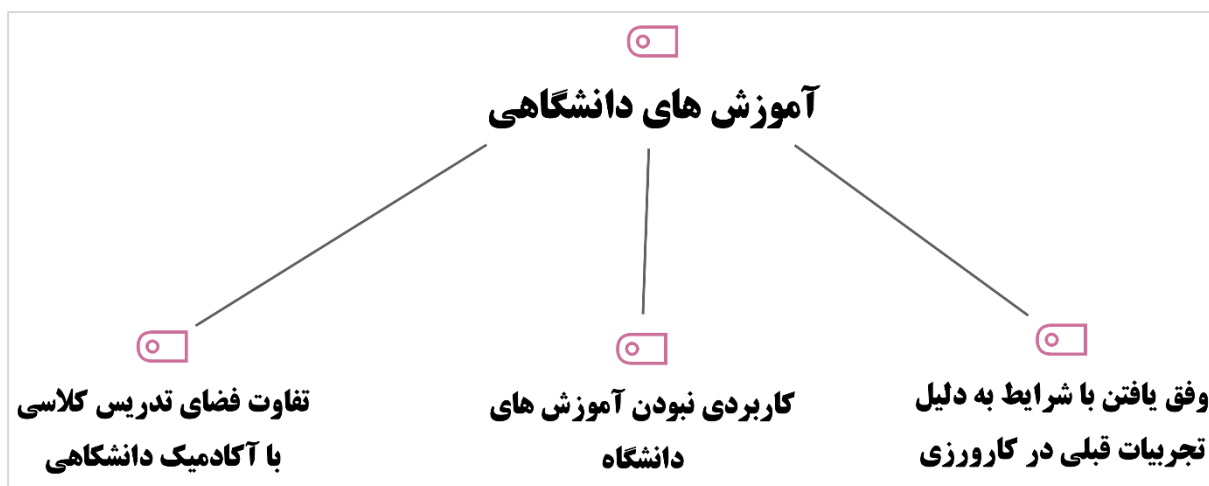
۸) طلاق گرفتن والدین دانش آموز:

دانش آموزان دیگری داشتم که والدینشان از هم جدا شده بودند و پیش مادر یا پدر زندگی می‌کردند. (مشارکت کننده شماره ۱)

مضمون اصلی ششم: آموزش‌های دانشگاهی

۷) بی‌توجهی والدین نسبت به تحصیل دانش آموز در مدارس ویژه:

شما که می‌دانستید این دانش آموزان چنین مشکلاتی دارند اقدامی نکردید تا آنها از مدارس ویژه در شهر برخوردار شوند؟ درخواست دادم حتی با والدین آنها حرف زدم ولی زیاد توجه نمی‌کردند و پیگیر نبودند. مسیر آن روستا تا شهر طولانی بود و هم اینکه وقتی می‌گفتم بچه شما این مشکل را دارد به آنها

شکل ۷: مضمون اصلی آموزش‌های دانشگاهی و مضامین فرعی آن

که در واقع در فضای واقعی کلاس درس امکان پذیر نیستند. (مشارکت کننده شماره ۲)

۳) تفاوت فضای تدریس کلاسی با آکادمیک دانشگاهی:

واقعیت این است که فضای کلاسی درس با نظریه‌های یادگیری و نظریه‌های روان‌شناسی که به صورت تئوری در دانشگاه فرهنگیان می‌خوانیم بسیار فرق دارد و متفاوت است. (مشارکت کننده شماره ۲)

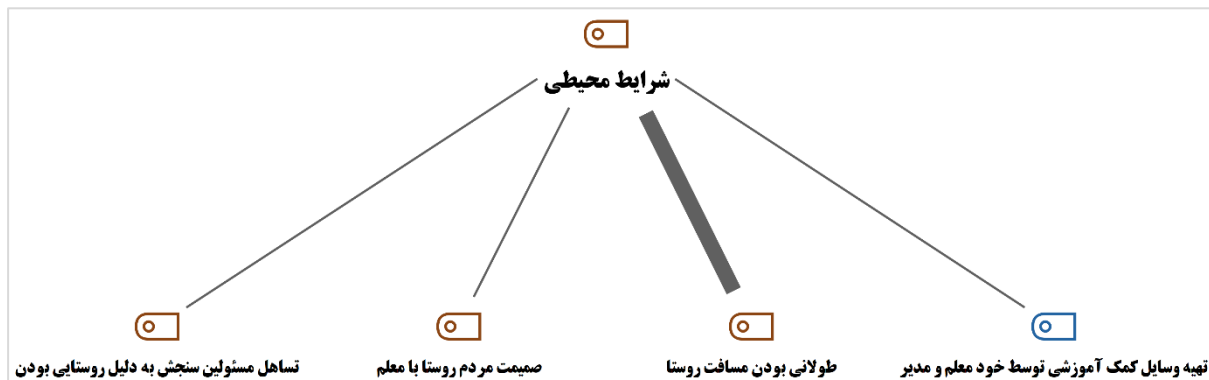
مضمون اصلی هفتم: شرایط محیطی

۱) وفق یافتن با شرایط به دلیل تجربیات قبلی در کارورزی:

چون در کارورزی نمونه‌هایی را دیده بودم و اینکه کمی هم به شرایط عادت کردم، کم‌کم خودم را با شرایط وفق دادم. (مشارکت کننده شماره ۱)

۲) کاربردی نبودن آموزش‌های دانشگاهی:

تجربه مثبتی که من در این یکسال به دست آوردم این بود که معمولاً دانشجویان دانشگاه فرهنگیان با یکسری تئوری در مورد نظریه‌های روانش‌شناختی و آموزشی فارغ‌التحصیل می‌شوند

نقشه ۸: مضمون اصلی شرایط محیطی و مضامین فرعی آن

(۱) تهیه وسایل کمک آموزشی توسط خود معلم و مدیر:

در نهایت سعی کردم تا جایی که می‌توانستم وسایل کمک آموزشی را تهیه کنم چون این بچه‌ها نیازمند امکانات بخصوصی بودند. ناگفته نماند از مدیر هم برای تهیه وسایل کمک گرفتیم. (مشارکت کنند شماره ۶)

(۲) طولانی بودن مسافت روستا:

اینکه باتوجه به مسافت طولانی برخی از روستاها تا شهر و نبود دسترسی به گفتار درمانگر و... (مشارکت کننده شماره ۲)

(۳) صمیمیت مردم روستا با معلم:

قبل از همه چیز این را بگویم درست است در اول حرف‌هایم گفتم مدارس روستا کمبود امکانات دارند اما نه همه‌ی آنها، مدارس تازه ساخت و با امکانات هم در روستاها وجود دارد. اما مردم روستا و بچه‌های آنجا مزیت‌هایی دارند. صفا و صمیمیتی که در بین مردم روستا وجود دارد و آن احترامی که مردم به معلم و مقام معلم می‌گذارند و شرایطی که بچه‌ها دارند به شیوه‌ای است که بسیار قدرتان و ساده هستند. و به نظرم کار معلم با این دانش‌آموزان راحت‌تر است (مشارکت کننده شماره ۲)

(۴) تساهل مسئولین سنجش به دلیل روستایی بودن:

هنگامی که دانش‌آموزان پیش از ورود به کلاس اول به سنجش سلامت می‌روند، آن کارشناس سنجش معمولاً از مشکل چشم پوشی می‌کند به چند دلیل؛ اول اینکه معمولاً خانواده‌ها اصرار دارند که فرزندشان مشکل خاصی ندارد و یا اینکه باتوجه به مسافت طولانی برخی از روستاها تا شهر و نبود دسترسی به گفتار درمانگر و... برای بهبود مشکل، کارشناس در برگه می‌نویسد بدون مشکل که یعنی فرزند شما کاملاً سالم است. و این باعث می‌شود که مشکلات او در مدرسه بیشتر به چشم می‌خورد و شدت می‌یابد. (مشارکت کننده شماره ۲)

بحث و نتیجه‌گیری

همانگونه که اشاره شد، در این مطالعه سعی بر آن بود که مشکلات و مسائل یادگیری کلاس‌های چندپایه که دارای کودک با نیاز ویژه هستند در مدارس روستایی بررسی گردد. این چالش‌ها و مشکلات شامل: راهبردهای تدریس، چالش‌های کلاس، اداری-سازمانی، نقش خانواده، فرصت‌های پیش‌رو، آموزش‌های دانشگاهی، چالش‌های معلمی و شرایط محیطی بود.

یکی از مسائل اساسی در کلاس‌های چندپایه نیروی انسانی و معلم این کلاس‌ها است. در این کلاس‌ها معمولاً افراد علاقه‌مند و شایسته معلمی به دلیل عدم زمان کافی برای تدریس، تعداد زیاد دانش‌آموزان، نبود امکانات و ابزار آموزشی برای تدریس و... تمایلی به خدمت در این کلاس‌ها ندارند.

از سوی دیگر معلمان فارغ التحصیلی مراکز تربیت معلم هم برای تدریس در این کلاس‌ها، آمادگی، اطلاعات و تجربه مناسب ندارند و از هیچ آموزش پیش از خدمتی که زمینه ساز تجربه عملی و تفکر درباره تدریس چندپایه که دارای دانش‌آموز نیاز ویژه باشد، برخوردار نیستند. در مجموع برای معلمان چند پایه آموزش جداگانه وجود ندارد و آنها ناچاراند از طریق تجربه و آزمایش، روش‌هایی را مورد استفاده قرار دهند و هیچ تدریسی جهت ارتقای توانایی‌ها و صلاحیت ایشان جهت به‌کارگیری روش‌های موثر تبادل تجارب و اطلاعات و... اندیشه نشده است. این دیدگاه که معلمان آموزش دیده برای تدریس یک پایه به طور اتوماتیک می‌توانند در کلاس‌های چندپایه تدریس کنند، غیر قابل قبول است، مخصوصاً زمانی که دارای دانش‌آموز نیاز ویژه باشد و از کم تجربه‌ترین افراد در دسترس برای اداره این کلاس‌ها استفاده می‌شود.

معلمان کودکان با نیازهای ویژه به دلیل ویژگی‌های خاص این دانش‌آموزان باید از ویژگی‌های تاب‌آوری برخوردار باشند. تاب‌آوری تا حدی نوعی ویژگی شخصی و تا حدودی دیگری نیز نتیجه تجربه‌های محیطی افراد است (Moll Riquelme & et al, 2022) مقوله (چالش‌های فیزیکی و بافتی) شامل کمبود وسایل و امکانات آموزشی، نامناسب بودن محیط فیزیکی مدرسه است. کد کمبود امکانات و وسایل آموزشی با نتایج پژوهشی Naparan & Alinsug (2021); Erden (2020) تطابق دارد.

یکی دیگر از مقوله‌ها (چالش‌های مرتبط با دانش‌آموزان و کلاس) است که شامل کدهای نافرمانی از معلم، مسئولیت‌پذیر نبودن، تاخیر و غیبت زیاد، انجام ندادن تکالیف، ناسازگاری و بی‌انگیزگی است. Brown (2010) حرف‌شنوی نداشتن دانش‌آموزان از معلم، سرباز زدن از انجام تکالیف توجه کرده است. در ضمن معلمان در مصاحبه‌های خود به تاخیر، غیبت زیاد و بی‌انگیزگی دانش‌آموزان اشاره کردند. برای مثال شرکت‌کننده شماره ۳: یکی دیگر از مشکلات نبود انگیزه هم در دانش‌آموز و هم در والدین است و می‌گویند حتی اگر درس هم بخواند به جایی نمی‌رسد و همین که تا راهنمایی بخوانند قابل قبول است و به این دلیل دانش‌آموزان رغبت چندانی به شرکت در کلاس ندارند. ناسازگاری دانش‌آموزان در کلاس درس در پژوهش Mulkeen (2005) مورد توجه قرار گرفته است.

چالش‌های آموزشی، مقوله دیگری است که در برگزیده حجم زیاد ساعات تدریس، ناتوانی در درگیر کردن پایه‌های خودآموز، دغدغه افزایش سرعت تدریس، کمبود وقت در کلاس که از این پژوهش حاصل شد. حجم کار زیاد با نتایج پژوهش‌های Kivunja & Sims (2015); Mulaudzi (2016) و

دورترین و آخرین مناطق هر استان در کلاسهای چندپایه به کار گمارده میشوند، امکانات مناسبی برای زندگی ندارند، به دلیل وضع اینترنت از بخش نامه ها، آیین نامه ها و دستورالعمل ها بی اطلاع اند و راهبران آموزشی و پرورشی توجه چندانی به این کلاسها ندارند.

مقوله دیگری که در تحلیل داده ها شناسایی شد، (چالشهای مرتبط با والدین) است که از ارتباط نداشتن والدین با معلم، اهمیت ندادن والدین به توصیه های معلم، نادیده گرفتن چالش های معلم، مقایسه کردن معلم با معلمان سالهای گذشته و دادن برچسب بی تجربه و نابلد در تدریس گرفته شده است. پژوهش ها نشاندهنده آن است که چون برخی از والدین علاقه ای به آموزش و ادامه تحصیل فرزندان خود ندارند و آنها را به حضور در مدرسه تشویق نمی کنند (Plessis & Mestry, 2019) به چالش های معلم هم اهمیت نمی دهند. از طرف دیگر، ناتوانی معلمان تازه کار در مدیریت روابط با والدین (Farrell, 2019) سبب می شود تا توصیه های آنان را جدی نگیرند و به آنها برچسب بی تجربه و نابلد در تدریس بزنند؛ همچنین (Engin(2018); Nawab & Baig (2011) در پژوهشهای خود نشان دادند که اغلب والدین دانش آموزان کلاس های چندپایه، بی سواد یا کم سواد هستند و همین عامل سبب میشود تا با معلمان ارتباط چندانی نداشته باشند.

موازین اخلاقی

در این مطالعه اصول اخلاق در پژوهش شامل اخذ رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان و حفظ اطلاعات محرمانه آنها رعایت گردیده است.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب قدردانی و تشکر خود را از کلیه شرکت کنندگان این پژوهش که با استقبال و بردباری، در روند استخراج نتایج همکاری نمودند، اعلام می دارند.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند.

واژه نامه

1. نیازهای آموزشی ویژه

ناتوانی در درگیر کردن پایه های خودآموز با پژوهش های (Mulkeen(2005); Brown (2010); و مهارت معلمان به عنوان مهارت های اولیه در آموزش چندپایه ای هستند و این مبالغه آمیز است که پذیرفته شود معلمان که در یک پایه آموزش می بینند، در کلاس های چندپایه موفق باشند (Takako, 2019) (تاکاکو [37] به همین دلیل معلمان تازه کار به دلیل ناآگاهی از چگونگی آموزش در کلاس های چندپایه سعی می کردند سرعت تدریس خود را افزایش دهند تا محتوای دروس را تا پایان سال تحصیلی تدریس کنند. کمبود وقت با نتایج پژوهش های زیادی از جمله (Engin(2018); Okamoto (2020) همسو است.

درباره مقوله (چالش های سازمانی و ساختاری) باید اذعان کرد که برنامه درسی کلاس های تک پایه و چندپایه در نظام آموزشی ایران و حتی کشور های دیگر یکسان است؛ چنانچه (Ngubane (2011 بیان می کند که برنامه های درسی کلاس های تک پایه و چندپایه یکسان و حتی برنامه های درسی در سراسر جهان برای آموزش چندپایه طراحی نشده است. این امر باعث میشود معلمان به سختی کار کنند؛ به همین دلیل معلمان چندپایه قادر به تبدیل برنامه درسی تک پایه به چندپایه نیستند. این نشان دهنده آن است که محتوای آموزه های بدو خدمت معلمان تازه کار و برنامه درسی کلاس چندپایه در دانشگاه فرهنگیان، متناسب با موقعیت و زمینه کلاسهای چندپایه نیست و نا هماهنگی و نبود تناسب کافی آموزه های قبل از خدمت و آنچه باید آموزش داده شود، ایجاد میشود. نتایج به دست آمده نشان دهنده آن است که چالشهای سازمانی و ساختاری از قبیل بی اطلاعی آنها از بخشنامه ها، آیین نامه ها و ... در نتیجه کم توجهی راهبران آموزشی و پرورشی به این معلمان است.

بنا به روایت های مشارکت کنندگان، دوره های بدو خدمت و آموزش درس برنامه ریزی درسی کلاس چندپایه در دانشگاه فرهنگیان، اثر چندانی برای آمادگی معلمان چندپایه نداشته است؛ بنابراین آماده نبودن معلمان کلاس های چندپایه برای تدریس با نتایج پژوهشی (Khalid & et al (2024); Takako (2019); Jordaan (2006); Akcor & Savasci (2020); Du Plessis & Mestry(2019); Brown (2010) آموزش های ضمن خدمت معلمان چندپایه با نتایج پژوهشی (Du Plessis & Mestry (2019) و کم توجهی راهبران آموزشی به نیازهای آموزشی معلمان چندپایه با نتایج پژوهشی (Mulkeen(2005) همسو است. شاید دلیل بی توجهی راهبران و مسئولان آموزشی این باشد که کلاس های چندپایه اغلب در مناطق روستایی و عشایری تشکیل میشود و چون معلمان تازه کار کمترین امتیازهای کاری را دارند، در

منابع فارسی

- Cabalo, J. P., & Cabalo, M. M. (2019). Factors affecting pupils' reading proficiency in multi-grade classes among rural elementary schools. *International Journal of Science and Management Studies*, 2(2), 108-124.
- Khanal, U. (2022). An effectiveness of multi-grade teaching at the basic level of school. *SSRN Electronic Journal*.
- Daga, C.T. (2021). Challenges and Indulgences behind Multigrade Teaching: A Case Study. *IOSR Journal of Research & Methods in Education (IOSR-JRME)*, 11(3), 45-56.
- Cozza, B. (2023). An Alternative Review of Multi-age (Multi-grade) Teaching and Learning in Global Communities. In *Global Perspectives on Education Research, Vol. II* (pp. 217-237). Routledge.
- Moradi, H. & Bigdeli, M. (2016). Time management in teaching multi-grade classes. Zanjan: Nashre Azar Kelk. [Persian]
- Samadian, S. (2012). Methods of managing and teaching multi-grade classes in the 6-3-3 education system. Tabriz: Bouy-e Javi Molian. [Persian]
- Mulryan-Kyne, C. (2007). "The grouping practices of teachers in small twoteacher primary schools in the Republic of Ireland. *Journal of research in rural education*", 20(17), 17-20.
- Movahedian, M., Roshanghyas, E., Andruja, S. T., & Khalili, S. (2016). Explaining classroom management strategies in multi-grade classes in East Mazandaran. *International Conference on Management Elites*, pp. 01-21. [Persian]
- Mulaudzi, M.S. (2016). Challenges Experienced Teachers of Multi-Grade Classes in Primary Schools at nzjelele East Circuit. Med diss., University of South Africa, Pretoria.
- Khalid, M. U., Manzoor, A., & Rashid, A. (2024). The Experiences of Teachers at Multi Grade Classrooms at Special Education Schools. *Annals of Human and Social Sciences*, 5(1), 326-343.
- جعفریان، و، محمودی، ف. (۱۳۹۹). تجربیات دانشجو معلمان از دوره جدید کارورزی دانشگاه آموزش و پرورش تبریز: یک مطالعه پدیدارشناختی. *مجله راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی*، ۱۳(۱۶)، ۵۶۱-۵۷۰.
- آقازاده، م. و فضلی، ر. (۱۳۸۹). راهنمای تدریس در کلاس های چند پایه. تهران: آبیژ.
- شکووهی، گ. ح. (۱۳۸۵). آموزش و مراحل آن. مشهد: به نشر.
- مرادی، ح و بیگدلی، م. (۱۳۹۵). مدیریت زمان در تدریس کلاس های چند پایه. زنجان: نشر آذر کلک.
- صمدیان، س (۱۳۹۱). روش های مدیریت و تدریس کلاس های چندپایه در نظام آموزشی ۳-۳-۳. تبریز: بوی جاوی مولیان.
- موحدیان، م، روشن قیاس، ای، اندروجا، س. ت، و خلیلی، س. (۱۳۹۵). تبیین راهبردهای مدیریت کلاس درس در کلاس های چندپایه شرق مازندران. *کنفرانس بین المللی نخبگان مدیریت*، صص ۰۱-۲۱.
- سپهوند، س. (۱۳۹۷). راهنمای تدریس در کلاس های چند پایه: چیدمان فضا، کمک معلم، اهمیت درس ورزش و هنر، کنفرانس بین المللی علوم اجتماعی، آموزش، علوم انسانی و روانشناسی
- کهندل، م. (۱۴۰۰). از آموزش برای همه تا توسعه آموزش با کیفیت: نگاهی به آمار مدارس چند کلاسه در برخی از کشورهای جهان. در *کلاسهای چند پایه* (چاپ اول، صص ۱۳۸-۱۴۴). تهران: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.
- هاشمی نسب، س. ح، امینی، ز، محمدی، ز، و برهانی، ف. (۱۳۹۷). مقایسه خودکارآمدی دانش آموزان مقطع ابتدایی چندپایه و عادی ناحیه یک شهر ساری در سال تحصیلی ۹۷-۹۶. *مجله روانشناسی و تربیت*، ۳۴.
- فرجی ز، نصری س. (۱۴۰۳). ارائه تجربیات معلمان کلاس های ششم ابتدایی شهرستان سمنان. *بهداشت و آموزش در دوران کودکی*، ۴(۴)، ۲۷-۴۷.

فهرست منابع

- Jafariyan, V., & Mahmoudi, F. (2020). Experiences of student teachers from the new internship program at Tabriz University of Education: A phenomenological study. *Journal of Educational Strategies in Medical Sciences*, 13(16), 561-570. [Persian]
- Aghazadeh, M., & Fazli, R. (2010). A guide to teaching in multi-grade classrooms. Tehran: Ayyizh. [Persian]
- Shokoohi, G. H. (2006). Education and its stages. Mashhad: Be Nashr. [Persian]

- Health And Education. 4(4), 27-47. [Persian]
- Hacıfazlıoğlu, Ö., Türktan, Ş., & Özışık, C. (2017). Student Teachers Perspectives on Teaching Profession out of a Multigrade Classroom Site Visitation. *Yaşadıkça Eğitim*, 31(1), 125-142.
- Casserly, A. M., & Padden, A. (2018). Exploring Primary Teachers' Views of Co-teaching for Pupils with Special Educational Needs (SEN) in Multi-grade Classrooms. *REACH: Journal of Inclusive Education in Ireland*, 31(2), 129-140.
- Casserly, A. M., Tiernan, B., & Maguire, G. (2019). Primary teachers' perceptions of multi-grade classroom grouping practices to support inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*, 34(5), 617-631.
- Tiernan, B., Casserly, A. M., & Maguire, G. (2017). Meeting the Needs of Children with Special Educational Needs in Multi-Grade Classrooms. Armagh: SCoTENS.
- Bacane, K. (2019) . Comparative Study of Learners from Multi – grade Class and Learners from Mono-Grad Class . A Thesis Presented to The Faculty of the GraduateSchool Foundation University.
- Moll Riquelme, I., Bagur Pons, S., & Rosselló Ramon, M. R. (2022). Resilience: Conceptualization and keys to its promotion in educational centers. *Children*, 9(8), 1183.
- Naparan, G.B., & Alinsug, V.G. (2021). Classroom strategies of multigrade teachers. *Social Sciences & Humanities Open*, 3(1), 100-109.
- Erden, H. (2020). Teaching and learning in multi-graded classrooms: Is it sustainable?. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 12, 359-378.
- Brown, N. A. 2010. *Multigrade Teaching: A Review of Issues, Trends and Practices. Implications for Teacher Education in south Africa*. East London: University of For Hare.
- Jones, G. (2017). “Alternative Educators' Perceptions of Teaching Multigrade Classes and Their Views on Students Social Development” (Doctoral dissertation, California State University, Fullerton).
- Brown, B. A. 2010. *Multigrade Teaching: A Review of Issues, Trends and Practices. Implications for Teacher Education in South Africa*. East London: University of Fort Hare.
- Taole, M.J. (2017). Identifying the professional knowledge base for multi-grade teaching. *Gender and Behaviour*. 15(4), 10419-10434.
- Goel . R. (2022). Effectiveness of Multi-Grade Teaching and Monograde Teaching At Elementary Stage -A Comparative Study. *Journal of positive Scool Psychology* . Vol . 6 No. 6.
- Nawab. A., & Baig, S. R. (2011). The possibilities and challenges of multigrade teaching in rural Pakistan. *International Journal of Business and Social Science*, 2(15), 166-172.
- Sapahvand, S. (2018). teaching Guides in Multi-Grade Cjassrooms: Space Arrangement, Teacher Assistant, The Importance of Sports and Art Courses, *International Conference on Social Sciences, Education, Humanities and Psychology*. [Persian].
- Kohandel, M. (2021). From education for all to quality education development: A look at the statistics of multi-grade schools in some countries of the world. In *Multi-grade classrooms (1st ed., pp. 138-144)*. Tehran: Organization for Educational Research and Planning. [Persian]
- Hashemi Nasab, S. H., Amini, Z., Mohammadi, Z., & Borhani, F. (2018). Comparison of self-efficacy of multi-grade and regular primary school students in District 1 of Sari city in the academic year 97-96. *Journal of Psychology and Education*, 34. [Persian]
- Faraji Z, Nasri S. (2024). Representing the experiences of teachers of sixth grade classes in Sanandaj city. *Early Childhood*

- of the requirements of Master in Education, University of Kwazulu-Natal, Durban.
- Takako, S. U. (2009). Multigrade teaching training in Nepal: Diversity of practice and impact of training. *Journal of International Cooperation Studies*, 16(3), 123-141.
- Jordaan, V.A. (2006). Facilitators course on multi-grade teaching. Facilitators guide with resources. Bloemfontein: Free State Department of Education.
- Akcor, G., & Savasci, M. (2020). A review of challenges and recommendations for Novice EFL teachers in Turkey. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 14(2), 16-37.
- Du Plessis, P., & Mestry, R. (2019). Teachers for rural schools—a challenge for South Africa. *South African Journal of Education*, 39, 1-9.
- Farrell, T. S. (2019). My training has failed me: Inconvenient truths about second language teacher education. *TESL-EJ*, 22(4), 1-16.
- Mulkeen, A. (2005). Teachers for rural schools: A challenge for Africa. Rome: FAO
- Kivunja, C., & M. Sims. (2015). Perceptions of multigrade teaching: a narrative inquiry into the voices of stakeholders in multigrade contexts in rural zambia.” *Higher Education Studies* 5 (2):10-20.
- Engin, G. (2018). The Opinions of the multigrade classroom teachers on multigrade class teaching practices (multiple case analysis: Netherlands-Turkey example). *International Journal of Progressive Education*, 14(1), 177-200.
- Okamoto, Y. (2020). Opportunities and challenges in multigrade teaching using direct and indirect teaching methods with zurashi and watari approaches in the philippines: Kagay-Anon Ria schools experiences. Available at SSRN 3652738.
- Ngubane, T. I. (2011). Teachers teaching multi-grade classes in rural settings, A dissertation submitted in partial fulfillment